

РЕЦЕНЗІЯ

кандидата юридичних наук, доцента Павлюх Ольги Анатоліївни на дисертацію Петровця Олега Федоровича «Запобігання протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 «Право»

Вивчення поданої на рецензування дисертації дає підстави стверджувати, що автором проведено ґрунтовний правовий аналіз теми дослідження, яка є актуальною як в теоретичному, так і в прикладному плані, сформульовано низку рекомендацій, пропозицій і висновків, що становлять наукову новизну і можуть слугувати підставою для обговорення.

Актуальність теми дисертації. Актуальність дослідження запобігання протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації зумовлена необхідністю забезпечення належного рівня захисту права власності, корпоративних прав та стабільності господарських відносин. Протиправне заволодіння майном юридичних осіб становить суттєву загрозу економічним інтересам держави та суб'єктів господарювання, оскільки його наслідками можуть бути втрата майна й корпоративного контролю, порушення нормальної діяльності підприємств, погіршення інвестиційного клімату та зниження довіри до державних механізмів гарантування права власності.

Особливість сучасних рейдерських посягань полягає у трансформації способів і механізмів їх учинення. Поряд із традиційними формами незаконного заволодіння активами поширення набувають складні організовані схеми, пов'язані з використанням реєстраційних процедур, фіктивних правочинів, корпоративних конфліктів, корупційних зв'язків, інформаційно-

комунікаційних технологій та електронних інформаційних систем. Унаслідок цього протиправне заволодіння майном дедалі частіше має зовнішньо легалізований характер, що ускладнює його своєчасне виявлення, належну кримінально-правову оцінку та застосування традиційних засобів запобігання.

Водночас наявність кримінальної відповідальності за протиправне заволодіння майном підприємства, установи, організації не забезпечує автоматичного усунення причин та умов відповідної кримінально протиправної поведінки. Це зумовлює необхідність комплексного кримінологічного дослідження її стану, структури, динаміки та латентності, особливостей механізму вчинення, характеристик осіб, залучених до рейдерських схем, а також економічних, правових, організаційно-управлінських, корупційних та інформаційно-технологічних детермінант. Встановлення таких закономірностей є необхідною передумовою переходу від реагування на вже вчинені посягання до їх раннього виявлення та попередження.

Окремим викликом є цифровізація реєстраційних і корпоративних процедур. Розвиток електронних державних реєстрів, дистанційних сервісів та цифрового документообігу підвищує ефективність господарських процесів, проте одночасно формує нові криміногенні ризики. Це актуалізує необхідність удосконалення цифрового захисту державних реєстрів, автоматизованого моніторингу ризикових операцій, своєчасного виявлення нетипових корпоративних змін, а також підвищення ефективності взаємодії правоохоронних органів, органів державної реєстрації та інших суб'єктів запобігання.

Викладені обставини, а також важливість розв'язання представленої у роботі проблеми, визначили вибір теми дисертації та її актуальність.

Наукова новизна результатів дослідження.

Низка сформульованих у дисертації положень, висновків і рекомендацій характеризуються ознаками новизни і є певним внеском у наукове забезпечення запобігання протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації.

У дисертації пропонується ряд нових, концептуальних у теоретичному плані і важливих у практичному відношенні пропозицій.

Так, автором вперше розроблено авторські пропозиції щодо вдосконалення ст. 206-2 КК України, які передбачають уніфікацію кримінально-правової термінології шляхом заміни термінологічного звороту «майно підприємства, установи, організації» на поняття «майно юридичної особи», конкретизацію способів незаконного встановлення контролю над юридичною особою через закріплення у диспозиції статті незаконних реєстраційних дій, фіктивних правочинів, зловживання процедурами банкрутства, використання інформаційно-комунікаційних технологій та втручання в електронні інформаційні системи, удосконалення конструкції кваліфікуючих і особливо кваліфікуючих ознак тощо, а також розроблено проєкт Закону України «Про запобігання рейдерству та захист корпоративних прав», у якому запропоновано комплексну систему організаційно-правових, кримінологічних, інформаційно-технологічних та антикорупційних заходів протидії незаконному встановленню корпоративного контролю, визначено систему суб'єктів запобігання рейдерству, механізми цифрового моніторингу ризикових реєстраційних дій, засади функціонування Національного агентства із захисту корпоративних прав та протидії рейдерству, а також особливості захисту права власності в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України.

Окрім цього, на основі аналізу кількісно-якісних показників протиправного заволодіння майном юридичних осіб, тенденцій зростання рівня латентності рейдерських посягань та особливостей сучасних механізмів незаконного встановлення корпоративного контролю запропоновано створення окремого Реєстру ризикових реєстраційних дій, який передбачатиме автоматизоване виявлення підозрілих корпоративних змін, фіксацію ризикових реєстраційних операцій та формування автоматичних повідомлень для правоохоронних органів і Міністерства юстиції України про потенційні рейдерські загрози, а також обґрунтовано доцільність запровадження обов'язкової відеофіксації нотаріальних і реєстраційних дій як додаткового механізму запобігання незаконному встановленню корпоративного контролю та підвищення рівня доказовості у кримінальних провадженнях

Заслужую на увагу позиція дисертанта щодо кримінологічної типології осіб, які вчиняють протиправне заволодіння майном підприємств, установ та організацій (рейдерів), у межах якої виокремлено організаторів рейдерських схем, корупційно-адміністративних, юридично-консультаційних, інформаційно-технологічних, фінансово-посередницьких, силових та формальних учасників.

Рівень виконання поставленого наукового завдання, оволодіння здобувачем методологією наукової діяльності. Автор дисертації запропонував чітке визначення об'єкту, предмету та мети дослідження. Вони є зрозумілими і відповідають завданням, які були поставлені перед здобувачем. У свою чергу, завдання повністю знайшли вирішення у результатах наукового дослідження та публікаціях автора дослідження.

Автор на достатньо високому рівні опанував методологію наукової діяльності.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Обсяг опрацьованих дисертантом матеріалів свідчить про відносно високий науковий та методичний рівень проведеного дослідження, його ґрунтовність та багатоаспектність, що у значній мірі сприяло змістовності висловлених у роботі наукових положень, висновків, рекомендацій та пропозицій.

Методологічна основа, що використовувалась під час дослідження предмету дисертації, є традиційною для загальної теорії пізнання та доктрини кримінального права та кримінології і сприяла досягненню поставленої мети та завдань. Діалектичний метод використано для дослідження протиправного заволодіння майном підприємства, установи, організації як динамічного соціально-правового явища та встановлення взаємозв'язку між його детермінантами і заходами запобігання. Методи аналізу та синтезу дали змогу узагальнити наукові підходи, систематизувати способи вчинення відповідних правопорушень, їх причини та умови, а також характеристики осіб, причетних до рейдерських посягань.

Індуктивний і дедуктивний методи застосовано для узагальнення емпіричних даних та формулювання на їх основі висновків щодо закономірностей протиправного заволодіння майном і напрямів його запобігання. Системно-структурний метод забезпечив розгляд запобігання як цілісної системи взаємопов'язаних суб'єктів, рівнів і заходів превентивного впливу.

За допомогою формально-юридичного методу проаналізовано положення ст. 206-2 КК України та інші нормативно-правові акти, виявлено проблеми правового регулювання й обґрунтовано пропозиції щодо його вдосконалення. Порівняльно-правовий метод використано для вивчення зарубіжного досвіду протидії рейдерству та визначення можливостей

адаптації ефективних практик в Україні. Статистичний і документальний методи забезпечили дослідження стану, динаміки та інших кількісно-якісних показників відповідних кримінальних правопорушень, а також аналіз матеріалів кримінальних проваджень і судової практики. Метод правового моделювання застосовано при розробленні законодавчих, організаційних та інформаційно-технологічних пропозицій щодо вдосконалення системи запобігання.

Результати дисертаційного дослідження видаються достатньо обґрунтованими, з огляду на комплексний характер дослідження.

Значення результатів дисертаційного дослідження для науки та практики полягає в тому, що рекомендації та пропозиції, сформульовані автором дослідження, спрямовані безпосередньо на вдосконалення законодавчого регулювання запобігання протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації, удосконалення кримінологічної політики в умовах воєнного стану, запобігання новим видам злочинності. Результати дослідження надають можливість вирішення багатьох проблемних питань у запобіганні протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації.

Теоретичне і практичне значення одержаних результатів полягають також в тому, що викладені в дисертації висновки та пропозиції роблять певний внесок як у теорію кримінального права, кримінології, так й у правозастосовну практику.

Викладене вище може бути підставою для загальної позитивної оцінки дисертації Петровця Олега Федоровича «Запобігання протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації» як самостійного наукового дослідження з актуальної і важливої для науки і практики проблеми.

Не зупиняючись більш детально на загальній позитивній оцінці роботи в цілому, дисертація містить низку дискусійних питань, які потребують додаткової аргументації чи роз'яснення здобувачем:

1. Потребує більш глибокого обґрунтування проблема латентності протиправного заволодіння майном підприємств, установ та організацій. З огляду на специфіку відповідних посягань офіційні статистичні показники за ст. 206-2 КК України не повною мірою відображають їх фактичне поширення, оскільки частина рейдерських конфліктів може набувати форми корпоративних, господарських або реєстраційних спорів і не отримувати кримінально-правової оцінки. У зв'язку з цим доцільним було б чіткіше визначити методiku оцінювання латентності, її види та чинники, а також співвіднести офіційні кримінально-правові показники з іншими емпіричними джерелами. Це дозволило б підвищити достовірність висновків щодо реального масштабу досліджуваного явища.

2. Дискусійною є запропонована криміналізація або включення до ст. 206-2 КК України широкого кола нових способів протиправного встановлення корпоративного контролю. Зокрема, включення до диспозиції незаконних реєстраційних дій, фіктивних правочинів, зловживання процедурами банкрутства, втручання в електронні інформаційні системи потребує детального аналізу їх співвідношення з уже наявними складами кримінальних правопорушень. Без такого розмежування може виникнути конкуренція кримінально-правових норм та ускладнення кваліфікації. Тому автору доцільно було б запропонувати чіткі критерії відмежування оновленого складу ст. 206-2 КК України від суміжних кримінальних правопорушень та обґрунтувати необхідність саме розширення цієї норми.

3. Недостатньо конкретизовано спеціально-кримінологічний рівень запобігання протиправному заволодінню майном. Значна частина

запропонованих заходів стосується законодавчого реформування, цифровізації реєстрів, інституційних змін та загального посилення захисту корпоративних прав. Водночас для кримінологічного дослідження важливим є визначення конкретних заходів раннього виявлення та нейтралізації рейдерських ризиків щодо окремих категорій підприємств і типових криміногенних ситуацій. Доцільним було б сформувати диференційовану модель спеціально-кримінологічного запобігання залежно від способу посягання, категорії об'єкта, ступеня ризику, стадії реалізації рейдерської схеми та суб'єктів, спроможних здійснити превентивне втручання. Такий підхід посилив би саме кримінологічну складову роботи.

Поряд з тим, необхідно зазначити, що наведені критичні зауваження і рекомендації стосуються дискусійних питань і в цілому не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації, яка має науково-теоретичне і практичне значення і містить наукові положення, що являють нові підходи до вирішення конкретного наукового завдання і сприяють удосконаленню кримінального законодавства та кримінологічних досліджень.

Відсутність порушень академічної доброчесності. Дисертація Петровця Олега Федоровича на тему: «Запобігання протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації» написана державною мовою з дотриманням вимог наукового стилю. Дисертаційне дослідження містить посилання на використані автором джерела, відповідно до чинного законодавства щодо авторських прав та академічної доброчесності. Всі випадки використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідні джерела, оформлені у належний спосіб. Аналіз змісту дисертаційного дослідження та наукових публікацій, зарахованих за темою дисертації свідчить, що вимоги щодо академічної доброчесності дисертантом дотримано і робота О.Ф. Петровця є самостійним монографічним,

оригінальним науковим дослідженням. Під час вивчення та аналізу дисертації, наукових публікацій автора дослідження не виявлено фактів порушень академічної доброчесності.

ВИСНОВОК

про відповідність дисертації встановленим вимогам

Дисертаційна робота Петровця Олега Федоровича на тему: «Запобігання протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації» є завершеною кваліфікаційною працею, в якій отримано нові науково-обґрунтовані результати, що в сукупності розв'язують конкретне наукове завдання, яке має істотне значення для кримінального права і кримінології та вироблення науково обґрунтованих рекомендацій щодо вдосконалення відповідних положень законодавства та практики його застосування.

Дисертаційна робота Петровця Олега Федоровича на тему: «Запобігання протиправному заволодінню майном підприємства, установи, організації» за актуальністю, ступенем наукової новизни, обґрунтованістю, науковою та практичною значимістю здобутих результатів відповідає спеціальності 081 Право та вимогам «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах)», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 серпня 2016 р. № 261 (із змінами і доповненнями від 3 квітня 2019 р. № 283), наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» (зі змінами від 12.07.2019 р.) і «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (Постанова Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44), а її автор – Петровець Олег Федорович на підставі прилюдного захисту

заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право».

Доцент кафедри кримінального права та процесу
Державного податкового університету,
кандидат юридичних наук, доцент

Ольга ПАВЛЮХ